

Külföldi munkavállalás, foglalkozásváltás és szakmaelhagyás¹

Hárs Ágnes - Simon Dávid

A magasabb bér, a jobb munkafeltételek vagy a kellemesebb munkakörnyezet reményében döntenek leginkább az útnak indulók a külföldi munkavállalás mellett. Személyes motivációk árnyalják és teszik változatossá a migrációs modellekben feltételezett képet. A remélt előnyök és nyereségek, a haszonmaximalizálás mellett az elhatározás sokszor jelent áldozatot, személyes veszteséget. Aki külföldön vállal munkát, gyakran a hazai foglalkozásától eltérő tevékenységet végez. A korábbi foglalkozás megváltoztatásában, a szakmaelhagyásban, foglalkozásváltásban lehet ígéret és veszteség is. Cikkünk a migrációnak ezt a szeletét, a külföldre költözött és ott munkát vállaló magyarok foglalkozásváltásának, pályaelhagyásának a mintázatát és motivációját vizsgálja.

* * *

A migrációval kapcsolatos szakmai és közgondolkodásban magától értődőnek tetszik, hogy azért érdemes külföldön dolgozni, mert ugyanazért a munkáért sokszorosan magasabb jövedelmet remélhet, aki külföldre megy. A migrációs szakirodalom legerősebb és legbefolyásosabb irányzata a humán tőke elméletre építve azt feltételezi, hogy inkább azok indulnak el, akiknek az elvándorlás hosszabb életpálya alatt adott bérkülönbség mellett megtérül. (Becker, 1975, Borjas, 1989) Ezért nagyobb valószínűséggel a fiatalok, az választják a migráció lehetőségét. A várakozások szerint az iskolázottabbak, a piacképes diplomával, szakmával rendelkezők nagyobb valószínűséggel döntenek a kivándorlás mellett, feltételezve, hogy eladható tudás mellett ők rendelkeznek leginkább a kivándorlás kockázatát és költségeit csökkentő egyéb erőforrásokkal, nyelvtudással, az idegen helyzethez alkalmazkodási képességgel (Blaskó-Gödri 2014).

A migráns munkaerő mobilabb és alkalmazkodóképesebb a hazainál, ami a munkapiac rugalmasságát növeli és vonzóvá teszi ezt a munkaerőt a fogadó ország számára. (Borjas, 2001, Kahanec és szerzőtársai, 2016, Guzi és szerzőtársai, 2018). A migrációs szakirodalomban elfogadott, hogy a külföldi munkára vonatkozó döntést a migránsok önszelekcióval hozzák, ezt a migráció megtérülésének a kalkulációjával a kibocsájtó országban jellemző gazdasági és munkapiaci környezet határozza meg (Borjas 1987). A munkaerő migrációjával foglalkozó szakirodalom gazdag empiriára építő szelete részletesen vizsgálja az önszelekció folyamatát, amely szerint a migránsok túlképzettsége a migráció természetével szükségképpen együtt járó jelenségként fogalmazódik meg. (Bauer–Zimmermann 1999, Nowotny 2016) Huber és szerzőtársai (2010) az Európai Unióban a felsőfokú végzettséggel rendelkező külföldön születettek egyharmada, és a középfokú végzettséggel rendelkezők egyötöde túlképzett a végzett foglalkozásához képest.

---

¹ A cikk alapját jelentő kutatás megvalósítására az NKFI-120711 számú kutatási támogatás projekt nyújtott lehetőséget.

A migráció növekedésével együtt azonban megjelenik a 'migráció kultúrája' is, amelynek a lényege, hogy amennyiben a külföldi munkavállalás komoly lehetőségként fogalmazódik meg az érintett csoportok számára, úgy felülértékelve a migráció előnyeit, ennek megfelelő életstratégiát alakíthatnak ki egyes csoportok, és ezek a hazai elképzeléseikkel ellentétesek lehetnek. A szakirodalomban leírt példák a várt haszon reményében magasabb iskolázottságot, illetve a külföldi munkalehetőségek megszerzése érdekében az otthoni előrejutáshoz szükséges tanulás elvetését egyaránt leírják. (Kandel–Massey 2002)

Az elméleti feltételezések alapján általános az a várakozás, hogy aki külföldön dolgozik, a migrációval elérhető magasabb jövedelem reményében várhatóan olyan munkát is elfogad, amely a képzettségétől részben vagy egészen eltér. A külföldi munkavállalás gyakran a korábbi foglalkozás részleges elhagyásával, máskor foglalkozásváltással, pályamódosítással, a foglalkozásváltás az egyén szakmai életpályájának a lefelé mobilitásával jár és túlképzettséghez vezet. A külföldi munkavállalás azonban lehet szakmai előrejutás, továbblépés is, amit az egyéni motivációk, lehetőségek határoznak meg. A migrációs szándékot vizsgáló kutatások igazolják, hogy a jövedelemmaximálás mellett további motivációk is meghatározzák a külföldi munkavállalás melletti döntést. (Nowotny 2016) Kérdés, hogy ebben a döntési folyamatban mikor és miért változtat valaki külföldön foglalkozást és ez milyen szelekcióval, hogyan és milyen valószínűséggel történik. Ezt vizsgáljuk a továbbiakban.

Elvándorlás - kutatási lehetőségek, adatok és válaszok

A migrációs döntés vizsgálatát nehezíti, hogy a rendelkezésre álló adatforrások korlátozottak. A célországokban még magas elvándorlás mellett is viszonylag kis arányban élnek emigránsok, akik megtalálása, számbavétele, felkeresése és részletes vizsgálata nehezen megvalósítható adatfelvételt jelent. (González-Ferrer-Beauchemin, 2011). Ezért a külföldön élőket vagy dolgozókat a kutatások leginkább a hazai kapcsolataikon keresztül érik el. Ilyen hazai adatfelvétel lehet például a munkaerőfelmérés (Bodnár-Szabó 2014, Hárs-Simon 2014), de szolgálhatnak adattal más adatfelvételhez kapcsolt, az elvándorlást célzó speciális kérdőív blokkok is (pl. Blaskó, 2014). További lehetőséget kínál a népszámlálás teljes körű felmérésének az adatforrása, ennek alapján a hazai népességből az egy éven belül külföldre távozottak jól körülhatárolt sokasága követhető nyomon (Blaskó-Ligeti-Sik, 2014). Más kutatások esetében a külföldre távozásuk pillanatában látjuk a kilépőket, a külföldi életpálya későbbi változásait azonban nem. (Hárs-Simon, 2017).

Az említett adatfelvételek alapján fontos és hasznos kutatási eredmények születtek a külföldre elvándorlás, a kiáramlás sajátosságairól, az adatfelvétel alapján definiált módon elérhető csoportokról. Az eredményeket azonban korlátozza, hogy keveset tudunk a külföldön *élőkről* összességében, és különösen azokról, akiket az otthonról indított adatfelvételekkel már nehéz megtalálni, hiszen mielőtt külföldre mentek, egyedül éltek vagy az egész családjukkal együtt távoztak.

Ezt a jól érezhető hiányosságot csökkentik azok a vizsgálatok, amelyek a külföldön élőket az interneten keresztül online kérdéssel keresik meg. A szabadon elindított kérdés úgynevezett kényelmi mintavétel révén sok embert elérhet, a módszer könnyen és

gazdaságosan megvalósítható, de torzíthatja az eredményt, hogy nem eredményez reprezentatív mintát, a bizonytalan nagyságú és összetételű elvándorolt népességről nem ad általánosítható, reprezentatív képet. (pl. Kovács-Papp Z., 2016). Az így elért külföldön élő csoport sikerességét, beilleszkedését, a migráció sajátosságait bemutató elemzések nem reprezentatívak és rendszerint a külföldön élők állományának egy pillanatnyi helyzetét vizsgálják, a külföldre áramlás folyamatát nem mutatja az így elért minta.

A jelen cikk adatbázisa egy olyan NKFI kutatás eredményeire épül, amely ezeket az adatkorlátokat igyekezett átlépni. A kutatás részletes eredményeit Hárs-Simon (2020) összegzi. A külföldön élők körében folytatott online adatgyűjtésen alapuló, reprezentatívnak tekinthető mintán vizsgáljuk a külföldön élők és a külföldön dolgozók sajátosságait. Az adatfelvétel reprezentatív jellegét az adatfelvétel módja tette lehetővé, a folyamat dinamikáját, az áramlások vizsgálatát a kérdezés technikájával közelítettük.

A külföldön élő magyarok körében kétféle módszertannal végeztünk adatfelvételt: módosított válaszadó vezérelt mintavétel segítségével, valamint kényelmi minta ismert adatbázishoz illesztésével. Az anonim adatfelvételre mindkét esetben online felület segítségével került sor.

A módosított válaszadó vezérelt mintavétel során a külföldön munkát vállalók közösségi oldalainak csoportjait használtuk kiinduló mintaként, majd a közösségi oldal profiljait dolgoztuk fel és az elérhető kapcsolati adatok alapján vettünk mintát. A közösségi oldalon a válaszadó vezérelt mintavétel (Salganik-Heckathorn, 2006) egy módosított változatának, az újra súlyozott véletlen bolyongás (reweighted random walk) szabályainak megfelelő (Gjoka et al., 2010) mintát vettünk. Elegendően hosszú láncokat alkalmaztunk az egyensúlyi állapot eléréséhez, és megfelelő súlyozást használtunk, amely kompenzálta a mintába kerülés valószínűségének kapcsolatszám arányosságát. Az így kapott minta effektív mintamérete nem tér el jelentősen a szokásos többlépcsős mintavételekétől.

A kényelmi mintavétel ismert adatbázishoz illesztése olyan innovatív módszer, amely a kényelmi mintába kerülő mintatagok mintába kerülési valószínűségének becslésén alapul egy ismert adatbázishoz történő illesztés segítségével (Bethlehem, 2010). Az illesztéshez a hazai KSH munkaerő-felvétel adatain alapuló korábbi modelljeinket használtuk (Hárs-Simon, 2017; Hárs-Simon, 2019).

A két adatbázist egyesítettük és utólagos rétegzéssel létrehozott súly segítségével tükörstatisztikai eloszlásokhoz illesztettük. Ehhez az Eurostat Labour Force Survey magyarországi születésűek adatait közlő on-line tábláit használtuk, ezek alapján utólagos rétegzéssel (nem és iskolai végzettség szerint) súlyoztunk.

A mintavétel alapján elért és online felkeresett emberek megkérdezése során részletes retrospektív kérdéseket tettünk fel (quasi-longitudinal design szimulálással), ezzel közelítve a kiáramlás folyamatának és időbeliségének a megismerését. (Hasonló eljárásról ld. Liu, Creighton, Riosmena & Baizán 2016). E mellett az időbeli folyamat megismerését segíti, hogy mintánk a külföldön tartózkodókra reprezentatív, így eltérő időtartamban külföldön tartózkodó válaszadókból áll.

Az adatbázis a Magyarországon született és a külföldön élő, illetve dolgozó 18 évesnél idősebbeket tartalmazza.² Az adatbázis mérete 1387 fő, az adatfelvételre 2018-2019 során került sor. A külföldön élők adatbázisát kontroll mintául szolgáló hazai 721 fős 18-60 éves korú hazai népességre reprezentatív minta egészíti ki.³ A mintánk adatai szerint a külföldön élők meghatározó többsége 60 évnél fiatalabb, összhangban az emberi tőke elmélet feltevéseivel miszerint az elvándorlás hosszabb életpálya alatt a fiatalabbak számára jobban megtérülhet (Becker, 1975), valamint a hazai migrációs irodalomban leírtakkal (Blaskó-Ligeti-Sik 2014, Hárs-Simon 2014, Blaskó-Gödri 2014). Ezért a magyarországi mintát a 18-60 éves népességre korlátoztuk, így összehasonlítható külföldön élő, illetve hazai mintát kaptunk. A fentiekben leírt módszerrel a külföldön élők állományának reprezentatív mintáján vizsgáljuk a külföldi munkavállalókat.

A továbbiakban a külföldön élők, illetve dolgozók jellemzőit mutatjuk be a mintánk alapján, majd a pályaelhagyást vizsgáljuk a leíró statisztika eszközeivel. Végül a foglalkozásváltás magyarázatát logisztikus regressziós modellek segítségével közelítjük és az eredményeket összegezve következtetéseket fogalmazunk meg a foglalkozásváltás várható munkapiaci, gazdasági és társadalmi hatásairól.

A külföldön élők jellemzői.

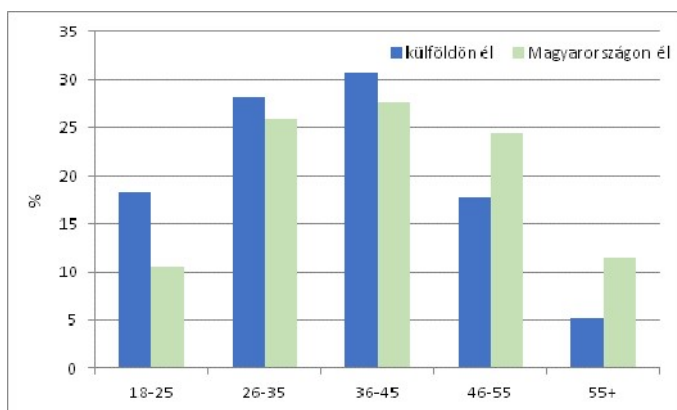
A hazai és a külföldön élő 18-60 év közöttiek összetételében nemek szerint nincs jelentős eltérés, külföldön a mintánkban árnyalatnyival magasabb a nők aránya, mint a hazai mintában (52, illetve 51%). A migrációs irodalomban evidenciaként fogalmazódik meg, hogy a migránsok fiatalok, ezt a mintabeli eloszlás alapján pontosítani tudjuk: a külföldön élők, átlagosan 36,8 évesek, míg a hazaiak 40,4 évesek. Különösen a 18-25 éves fiatalok, de a 26-35, és még a 36-45 éves jó munkavállalási korúak aránya is magasabb külföldön, mint az otthonmaradtak között (18 és 11, 28 és 26, illetve 31 és 28%), míg a 46-55 évesek és különösen az 55 év felettek aránya messze elmarad a hazai mintabeli aránytól (18 és 24, illetve 5 és 12%), lásd 1. ábra.

---

² Az adatfelvételkor nem határoztuk meg a külföldre távozás idejét, a végleges mintát tisztítottuk, csak felnőtt korban távoztak szerepeltek a mintánkban.

³ A Magyarországon élők lekérdezését a Medián Kft. végezte, személyes megkereséssel, saját többlépcsős rétegezett véltelen mintavételen alapuló reprezentatív mintáján. A jelen publikációban a hazai mintát a leíróadatok összehasonlításához használjuk a modellszámításokban nem.

1. ábra: A Magyarországon és a külföldön élők életkori megoszlása

Forrás: kutatási adatbázis. A külföldi mintában: 18 évesnél idősebbek, a magyar mintában: 18-60 évesek vannak

A külföldön élők többsége (85%) a mintánk szerint az Európai Unióban vagy valamelyik EGT országban él, közel 60 százalékuk a három legfontosabb célországban, az Egyesült Királyságban, Németországban és Ausztriában, összhangban minden más hazai vizsgálat eredményével (pl. Blaskó-Ligeti-Sik 2014, Hárs-Simon 2014, Blaskó–Gödri 2014). Az Egyesült Királyságot és Németországot a mintánk szerint a külföldön élők közel egynegyede, illetve egyötöde (23, illetve 21%), míg Ausztriát 13 százalék választotta. A migráció életkor szerint célországoként szelektív. Az Egyesült Királyságban élők fiatalabbak a többi célországban élőknél, átlagosan 34,2 évesek, az Ausztriában élők átlagos kora 36 év, Németországban kicsit idősebbek, átlagosan 36,9 évesek, a többi országban élők még idősebbek, átlagosan 38,4 évesek.

A mintánk szerint a külföldön élők közel 70 százaléka dolgozott a megkérdezés pillanatában, és több mint 80 százalékuk korábban külföldön. A külföldi munkavállalás nem egyszeri döntést jelent, folyamatosan mozgó és változó sokaságról van szó. A külföldön dolgozók első külföldi munkatapasztalatuk után rendszerint hazatérnek, ismétlődően dolgoznak külföldön. A mintánkban megkérdezettek a felkereséskor legalább néhány hónapja külföldön dolgoztak.⁴

A mintánk szerint a megkérdezettek egyötöde 2006-ban vagy korábban dolgozott először külföldön, 15 százalékuk 2007 és 2010 között, 36 százalék 2011 és 2014 között és közel 30 százalék 2014 után. A külföldi munkavállalás időbeli eloszlásának a mintázata lényegében egybeesik a hazai elvándorlás korábban leírt trendjével. (Hárs 2016)

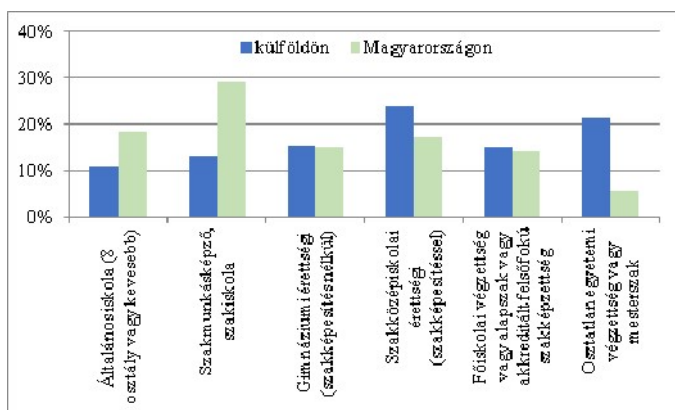
Akik dolgoztak külföldön, ezt nem folyamatosan tették, jellemzően 4 évnyi munkatapasztalatot szereztek, és a célországok között nincs jelentős eltérés – a külföldön ledolgozott idő mediánja alapján becslve. A medián érték az átlagosnál jobban és pontosabban mutatja a külföldön szerzett munkatapasztalat hosszát. Az átlagos külföldön dolgozott idővel számolva hosszabb lenne a külföldön ledolgozott idő, átlagosan hét év, amelyet a mintánkba került régebben külföldön élők hosszabb külföldi munkatapasztalata magyaráz. A három fő célországban, az Egyesült Királyságban, Németországban és Ausztriában a külföldön ledolgozott munkaidő átlagosan viszonylag rövid, 5,5-5,8 év volt, és

⁴ A külföldön dolgozók szűrő kérdésként kapták, hogy legalább 3 hónapja dolgozzanak külföldön. Ennek szigorú ellenőrzése az online technikával nem pontos, mintánkban azonban mindössze 3% kezdett az utolsó évben külföldön dolgozni, ami a szűrő kérdés teljesülését valószínűsíti.

alig tért el egymástól, ami arra utal, hogy ezekben az országokban jellemzően az elmúlt években elvándorolt külföldön dolgozók vannak többségben.

A külföldön élők összességében iskolázottabbak a hazai 18-60 éveseknél. Az érettségivel nem rendelkezők aránya (akik legfeljebb nyolc osztályt vagy szakmunkásképzőt végeztek) a mintánk szerint alacsonyabb a külföldön élők között mint a hazai mintában, míg a szakközépiskolai, a főiskolai és különösen az egyetemi végzettségüké magasabb. Lásd 2. ábra.

2. ábra: A Magyarországon és a külföldön élők iskolai végzettség szerinti megoszlása

Forrás: kutatási adatbázis

A külföldön dolgozók pályaelhagyása - leíró statisztikák

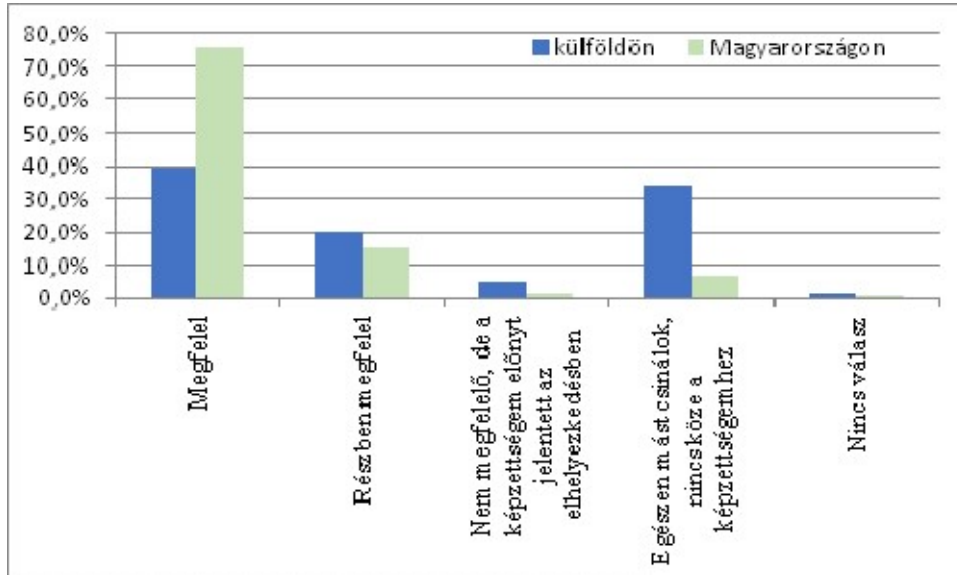
Cikkünkben azt vizsgáljuk, hogy aki külföldön dolgozik, milyen valószínűséggel lesz pályaelhagyó, mekkora a valószínűsége annak, hogy a korábbi otthoni foglalkozása helyett külföldön más foglalkozást végez, s mi ennek a magyarázata. Azt feltételezzük, hogy a képzettség jelentős részben meghatározza a végzett foglalkozást, és pályaelhagyónak azt tekintjük, aki a hazai foglalkozásához képest külföldön más munkát, ennyiben az otthonihoz képest a képzettségének nem megfelelő foglalkozást, munkát végez.

A hazai munkaerőpiacon sem ritka a korábbi foglalkozás elhagyása, a teljes vagy részleges pályaelhagyás. Jól közelíthető ez a jelenség annak vizsgálatával, hogy valaki a képzettségének részben vagy egészben megfelelő munkát végez-e. Ezt a kérdést a kutatás során a Magyarországon és a külföldön dolgozóktól is megkérdeztük, és azt látjuk, hogy a hazai munkaerőpiacon is jellemző, hogy a foglalkoztatottak a képzettségüknek részben vagy egyáltalán nem megfelelő munkát végeznek, azonban lényeges eltérés van a külföldön és a hazai munkapiacra dolgozók helyzetében⁵. A mintánk szerint a külföldön dolgozók között a hazainál lényegesen kisebb azok aránya, akiknek a munkája megfelelt a képzettségüknek: a hazai munkapiacra dolgozók több mint 70 százaléka vélte úgy, hogy a képzettségének megfelelő munkát végez, a külföldön dolgozóknak mindössze 40 százaléka. Ráadásul a külföldön dolgozók egyharmada látja úgy, hogy olyan munkát végez, amelynek semmi köze a

⁵ A foglalkozás megfelelését a végzettségnek a válaszadó szubjektív megítélésére bíztuk, így ez az adat nem vethető össze más, végzettségi és foglalkozási kategóriák összevetésén alapuló vizsgálatok eredményével, ugyanakkor a két mintán alkalmazott azonos mérőeszköz miatt alkalmas a hazai és külföldön élő népesség összevetésére.

képzettségéhez, ez az arány a hazai foglalkoztatottak esetében alig 10 százalék. Ezt mutatja az 3. ábra.

3. ábra: A képzettségüknek megfelelő munkát végzők aránya a Magyarországon és a külföldön dolgozók esetében

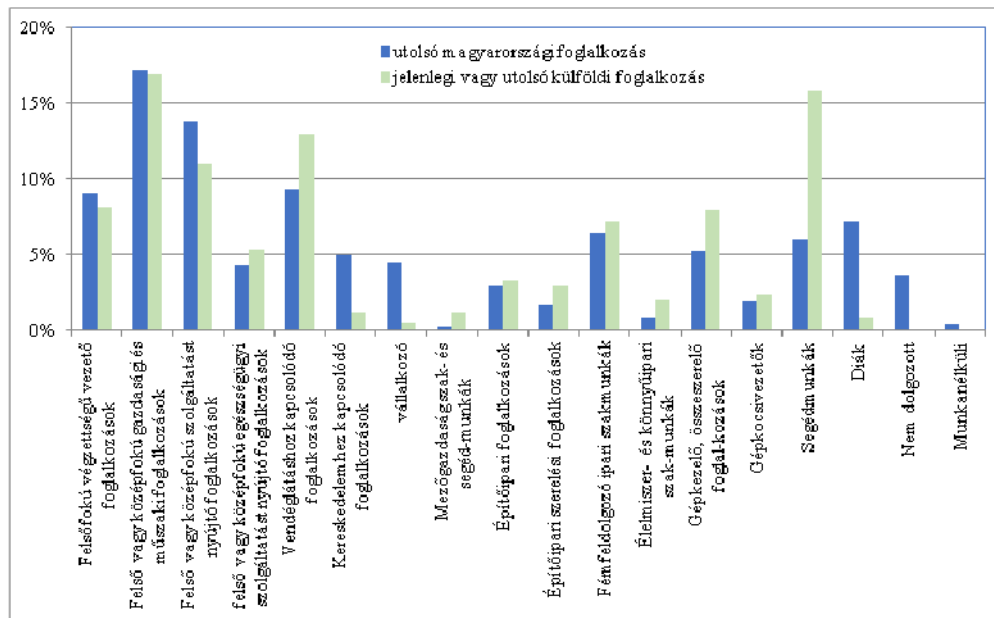
Forrás: kutatási adatbázis

A foglalkozásváltás részletesebb vizsgálatához ISCO-88 kódok segítségével soroltuk be a külföldön dolgozók korábbi hazai és a jelenlegi külföldi foglalkozását. Kicsit átalakítottuk az eredeti kódokat, hogy a külföldi munkavállalásban érintett egyes csoportokat jobban be lehessen mutatni. Összesen 15 foglalkozási csoportot definiáltunk: felsőfokú végzettséget igénylő vezető foglalkozások, felső vagy középfokú végzettséget igénylő gazdasági és műszaki foglalkozások, felső vagy középfokú végzettséget igénylő szolgáltatást nyújtó foglalkozások, felső vagy középfokú végzettséget igénylő egészségügyi szolgáltatást nyújtó foglalkozások, vendéglátáshoz kapcsolódó végzettséget igénylő foglalkozások, kereskedelemhez kapcsolódó végzettséget igénylő foglalkozások, továbbá a fizikai foglalkozások 7 csoportját különböztettük meg: mezőgazdasági szak- és segédmunkák, építőipari foglalkozások, építőipari szerelési foglalkozások, fémfeldolgozó ipari szakmunkák, élelmiszer- és könnyűipari szakmunkák, gépkezelő és összeszerelő foglalkozások, gépkocsivezetők és segédmunkák. Külön kategóriaként azonosítottuk továbbá a foglalkozás szerint nem ismert vállalkozókat és a diákokat. (A foglalkozások részletes felsorolását és tartalmát az 1. Melléklet tartalmazza.)

Az így kialakított foglalkozási kódok segítségével foglalkozási csoportonként össze tudtuk hasonlítani a jelenleg külföldön dolgozók utolsó otthoni és a jelenlegi (illetve ha jelenleg nem dolgozik, akkor a legutolsó) külföldi foglalkozását. A 4. ábra ezen foglalkozások megoszlását mutatja. A foglalkozások többségében – néhány foglalkozási csoporttól eltekintve – nem tér el számottevően a hazai és a külföldön végzett foglalkozások aránya. Elmarad a hazaitól a külföldön felső vagy középfokú végzettséget igénylő szolgáltatást nyújtó foglalkozásokat, kereskedelemhez kapcsolódó foglalkozásokat végzők és a vállalkozók aránya, ezekben a foglalkozásokban jelentősnek tűnik a foglalkozás elhagyása. A

vendéglátáshoz kapcsolódó és a gépkezelő foglalkozásokat és különösen segédmunkát viszont a hazai arányt jelentősen meghaladó arányban végeznek külföldön, azaz többen tudnak, illetve kényszerülnek ilyen foglalkozásokban elhelyezkedni. Ezt a 4. ábra illusztrálja.

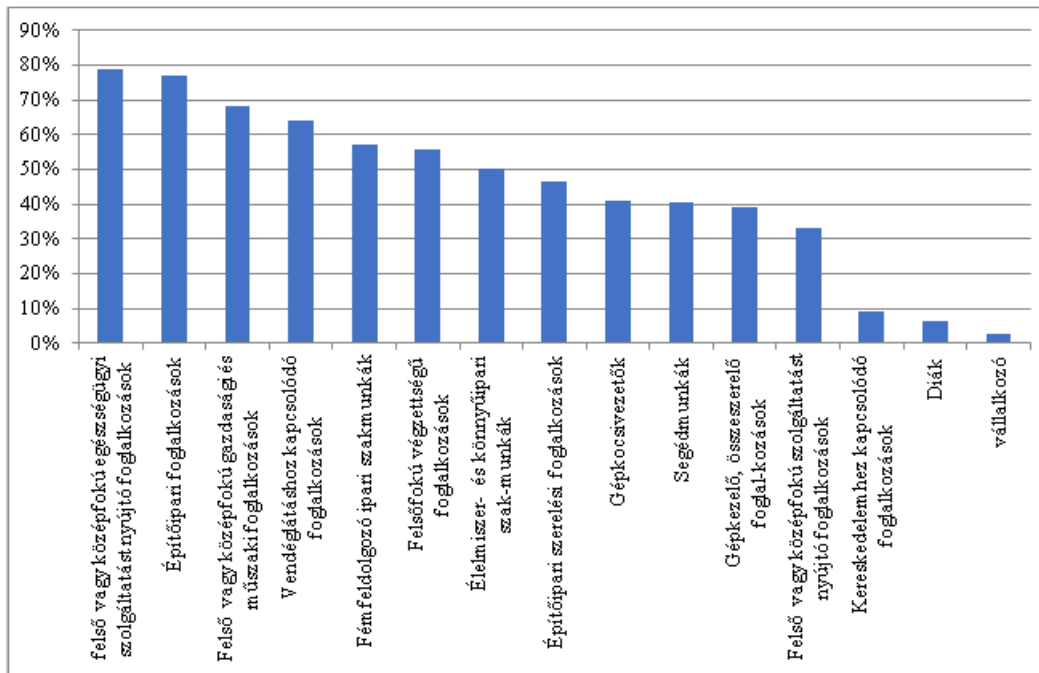
4. ábra: A külföldön dolgozók utolsó magyarországi, illetve a jelenlegi (vagy legutolsó) külföldi foglalkozás szerinti megoszlásának összevetése

Forrás: kutatási adatbázis

Egyenként is meg tudtuk vizsgálni, hogy akik külföldre mentek, megőrizték-e a korábbi foglalkozásukat. A külföldön dolgozók egy része a korábbi hazai foglalkozását megtartva hasonló tevékenységet végez, nem változtatott foglalkozáscsoportot, mások igen, az arány foglalkozásonként eltérő. A mintánk alapján azt látjuk, hogy a korábbi foglalkozásukat leginkább a felső- vagy középfokú végzettséget igénylő egészségügyi szolgáltatást nyújtó foglalkozásokban dolgozók és az építőipari foglalkozást végzők tartották meg (közel 80%-ban). Ez az eredmény a hétköznapi tapasztalatainkkal és korábbi kutatásainkkal is konzisztens (Hárs-Simon 2016a, 2016b és 2017), ezekben a foglalkozásokban érzékelhető a legnagyobb kereslet külföldön. Ettől elmaradva, de elég magas arányban korábbi foglalkozásukban dolgoznak a felső vagy középfokú végzettséget igénylő gazdasági és műszaki foglalkozásokban, vendéglátáshoz kapcsolódó foglalkozásokban, fémfeldolgozó ipari szakmunkákban és felsőfokú végzettséget igénylő vezető foglalkozásokban dolgozók (55-68 %-ban). A többi foglalkozás esetében a külföldön dolgozóknak legfeljebb a fele helyezkedett el a korábbi foglalkozáscsoportjában. A kereskedelemhez kapcsolódó foglalkozásokat különösen kevesen tartották meg, és a diákok és vállalkozók is jelentős arányban váltottak. Ezt mutatja az 5. ábra.

5. ábra: A hazai foglalkozás megtartásának az aránya külföldön, foglalkozáscsoportonként

Forrás: kutatási adatbázis

A foglalkozást váltók egy része a korábbi foglalkozásához viszonylag közel álló foglalkozásokban helyezkedett el külföldön, mások a korábbitól nagyon eltérő, alacsonyabb státuszú foglalkozásokat is elfogadnak. Foglalkozáscsoportok szerint az eltérések jól tipologizálhatóak. (A foglalkozások közötti átlépések megoszlását a 2. Melléklet ábrái mutatják részletesen.)

A korábbi otthoni foglalkozásukat magas vagy elég magas arányban megőrzők közül az egészségügyi foglalkozásokban dolgozók lényegében nem váltottak foglalkozást, az építőipari foglalkozásokat is kevesen hagyták el, akik mégis, betanított vagy segédmunkát végeztek. A felsőfokú végzettségű vezető foglalkozásokat, a gazdasági és műszaki és a vendéglátó foglalkozásokat elhagyók aránya is viszonylag alacsony, akik közülük foglalkozást váltottak, többségében más felső vagy középfokú végzettséget igénylő foglalkozásba léptek át, és csak elvétve végeztek betanított vagy segédmunkát. A fizikai foglalkozást végzők közül a fémfeldolgozó ipari foglalkozást sem hagyták el nagyon nagy arányban, s akik ezt tették, könnyűipari vagy gépkezelői betanított munkákra váltottak.

A korábbi otthoni foglalkozásukat részben megőrzők nagy része hasonló foglalkozást talált külföldön, így az építési-szerelési foglalkozásokat elhagyók és a gépkocsivezetők is lényegében rokon fémipari foglalkozásokra, többségében autószerelésre váltottak. Akik vállalkozóként dolgoztak, s nem volt azonosítható korábban a foglalkozásuk, nagyrészt építési szerelési foglalkozásokat végeztek külföldön, vélhetően ez a korábbi foglalkozásukhoz hasonló, ennyiben ők sem tekinthetők foglalkozáselhagyónak, de vállalkozók, másik része az otthoni vállalkozást nagyrészt segédmunkára cserélte. Az élelmiszeripari és más könnyűipari foglalkozásokat viszonylag sokan megtartották, de akik elhagyták, azok többsége betanított vagy segédmunkát végez.

A korábbi otthoni foglalkozásuk helyett külföldön bármilyen, illetve jellemzően betanított vagy segédmunkát végez a külföldön dolgozók egy csoportja, aki az otthoni foglalkozását feladva bármilyen foglalkozást elvállal. Így akik otthon a kereskedelemben dolgoztak vagy különféle szolgáltatást nyújtó foglalkozásokat végeztek, lényegében mindenféle nem ipari foglalkozást, betanított munkát és elég magas arányban segédmunkát végeznek külföldön. Akik otthon gépkezelők voltak, részben hasonló foglalkozásokat, részben építőipari, vendéglátó vagy segédmunkákat találnak. Akik korábban otthon segédmunkát végeztek, külföldön is nagy arányban segédmunkát találnak, vagy vendéglátásban, szolgáltatásban helyezkednek el. Az otthoni munkanélküli vagy inaktív státusz után bármilyen foglalkozást, és nagy arányban segédmunkát találnak a külföldre költözők, és aki diák volt otthon, a legváltozatosabb munkákban helyezkedik el.

Feltételezések a foglalkozásváltás magyarázatára - a modell változók leírása

Az eddigiekben az adatbázisunk alapján a leíró statisztikai eszközeivel mutattuk meg a külföldi munkavállalással járó foglalkozásváltás jellemzőit. A továbbiakban a foglalkozásváltást magyarázó független hatásokat logisztikus regressziós modellekkel vizsgáljuk, és arra keresünk választ, mekkora a valószínűsége annak, hogy a külföldön élők pályaelhagyók lesznek, és milyen hatások magyarázhatják a foglalkozásváltás melletti döntést.

A magyarázó modellek függő változója: a külföldön dolgozó vált foglalkozást. A foglalkozásváltoztatást az utolsó hazai és a jelenlegi vagy a legutolsó külföldi foglalkozást összehasonlítva vizsgáljuk. Az utolsó hazai foglalkozást a hazai életpálya elhagyott foglalkozásának tekintjük. A külföldi életpálya alatti munkahelyek az idő függvényében változnak. Az utolsó külföldi munkahelynek a külföldön tartózkodás időszakának keresgéléseit, módosításait és helykeresését követően a kérdés pillanatában végzett (vagy a legutolsó) foglalkozást tekintjük.

A külföldön élők pályaelhagyását vizsgáló modellekbe általános egyéni és demográfiai változókat, majd ezt bővítve a migrációhoz kötődő családi stratégiai, illetve gazdasági és munkapiaci változókat vontunk be. A szakirodalom megállapításai és eredményei alapján azt feltételeztük, hogy a külföldi munkavállalást és ehhez kapcsolódóan a külföldön elfogadott vagy adódott munkát, és az ezzel esetenként együtt járó foglalkozásváltást ezek a tényezők jól magyarázzák. A magyarázó változók a következők:

Általános egyéni és demográfiai változók:

- *Nem* (férfi/nő);
- *Iskolai végzettség* (három értéke: alapfokú vagy szakmunkás végzettséggel rendelkezik és nincs érettségije / gimnáziumi vagy szakközépiskolai érettségivel rendelkezik / felsőfokú végzettséggel rendelkezik),
- *Szakképzettség transferálhatósága* (nincs szakképzettsége / külföldön nehezen hasznosítható szakképzettsége van / külföldön jól hasznosítható szakképzettsége van). A szakképzettséget olyan változóként definiáljuk, ahol megkülönböztetjük a szakképzettséggel nem rendelkezőket, és a külföldön feltételezhetően jól, illetve kevésbé jól használható szakképzettséggel rendelkezőket. Korábbi kutatási

eredmények (Hárs-Simon 2016a,2016b és 2017) alapján előzetes feltételezéssel éltünk arról, hogy melyek a külföldön jól hasznosítható, transferálható szakképzettségek. Jól hasznosíthatónak az egészségügyi, az informatikai, a műszaki, a vendéglátáshoz kapcsolódó, az építőipari és gépjárművezető foglalkozásban érvényesíthető szakképzettségeket tekintettük.

- *Idegen nyelvtudás szintje* (nem vagy csak gyengén beszél idegen nyelvet, illetve nem válaszolt / elég jól vagy magas szinten beszél a gyakran használt nyelvek valamelyikét, illetve egyéb nyelvet beszél) A változó értékét a kérdőívben adott válaszok alapján határoztuk meg és feltételeztük, hogy az idegen nyelv magasabb szintű ismerete segít a jobb külföldi munkalehetőség megtalálásában.
- *Életkor az elvándorlaskor* (ismeretlen / 23 évesnél fiatalabb / 23-30 éves / 31 éves vagy idősebb). Az emberi tőke elmélet általánosan elfogadott értelmezése szerint (Becker, 1975) a külföldi munkavállalás sikeressége szempontjából fontos, mennyire fiatalon kerül valaki külföldre, ezért használtuk a modellben a jelenlegi életkor helyett a külföldre kerüléskor jellemző életkort. Az életkor kategóriákat a minta kormegoszlása alapján úgy határoztuk meg, hogy az a leginkább diszkrimináljon a foglalkoztatást váltók és nem váltók között.

Migrációhoz kötődő és családi-stratégia jellegű változók

- *Családi helyzet és migrációs stratégia az elvándorlaskor* (nincs családja / családja otthon maradt vagy az illető előbb érkezett külföldre / családjával érkezett vagy más családtag jött előbb / egyéb vagy nincs válasz). Az elvándorlás nem egyszeri, egy pillanatban megtett lépés, a migrációs döntés és a külföldre költözés egy folyamat eredménye lehet. Az elvándorló lehet egyedülálló vagy családos. Akinek családja van, útnak indulhat a családdal együtt, vagy a családot hátrahagyva, és az otthon maradó család marad, vagy később követi az előre elinduló családtagot. Az egyéni vagy családi migrációs stratégia az elinduláskor meghatározhatja és befolyásolhatja a későbbi sikeres külföldi munkavállalást, és az ehhez kapcsolódóan megtett foglalkozásváltási döntést.

Gazdasági-munkapiaci változók

- *Milyen régen dolgozik külföldön* (ismeretlen ideje / kevesebb mint 24 hónapja / 24 hónapja vagy régebben) Feltételezésünk szerint a külföldön töltött idő és munkatapasztalat hossza a külföldi munkapiachoz való jobb alkalmazkodást, integrálódást, a lehetőségek jobb kihasználását valószínűsítheti.
- *Külföldön keresett jövedelem jelentősége a családi jövedelemben* (nem nagyon jelentős / jelentős vagy nagyon jelentős) A változó értékét a kérdőívben szereplő kérdésre adott szubjektív válasz alapján definiáltuk és azzal a feltételezéssel éltünk, hogy abban az esetben, ha jelentős vagy nagyon jelentős a családi jövedelemen belül a megkeresett jövedelem jelentősége, akkor külföldön a jövedelem maximalizálása érdekében a legjobb lehetőséget kell elfogadni, ami foglalkozásváltozással is járhat.

A foglalkozásváltást, pályaelhagyást magyarázó modellek és eredmények

A külföldön dolgozók foglalkozásváltásának a magyarázatát egy egyéni és demográfiai tényezőket tartalmazó alapmodell, továbbá egy családi migrációs stratégia, illetve munkapiaci részvétel hatása változóval bővített logisztikus regressziós modell segítségével kerestük. A modellek részletes leírását a 3. Melléklet tartalmazza. A három modell eredményeit külön vizsgálva a marginális hatásokat mutatjuk be az alábbiakban, az ábrák a szignifikáns hatásokat mutatják.

Egyéni és demográfiai tényezők hatása

A külföldi munkavállalást befolyásoló egyéni és demográfiai tényezők hatását vizsgálja az első magyarázó modell, ezt tekintjük alapmodellnek. A modell változói: nem, iskolai végzettség, szakképzettség transzferálhatósága (külföldön jól használható-e a szakképzettség), idegen nyelvtudás szintje, életkor az elvándorlaskor. A modell alapján összegezhető szignifikáns eredményeket a 6. ábra mutatja.

Összességében a foglalkozásváltás valószínűsége bármely változót vizsgálva elég magas, még azokban az esetekben is, amikor a foglalkozásváltást csökkentő hatást látunk, tíz emberből legalább négy esetében várható, hogy az otthoni foglalkozásától eltérő munkát végez. Ez összhangban van azzal az előzőekben látott jelenséggel, hogy külföldön a hazainál jóval magasabb a képzettségtől eltérő tevékenységet végzők aránya. A foglalkozás elhagyásának a valószínűségét befolyásoló tényezők tovább árnyalják azonban a képet.

Minden tényezőt változatlanak tekintve külföldön a nők szignifikánsan nagyobb valószínűséggel változtatnak foglalkozást, mint a férfiak: három nő közül átlagosan kettő vált várhatóan foglalkozást, míg a férfiaknak átlagosan a fele, ami még mindig jelentős valószínűséget jelent. (6. ábra, bal felső panel)

A felsőfokú végzettség a foglalkozásváltás valószínűségét minden más tényező változatlansága mellett csökkenti, bár a felsőfokú végzettségűek is kicsit több mint 40 százalékos valószínűséggel változtatnak foglalkozást, hogyha külföldre költöznek. Ezt 20-30 százalékponttal szignifikánsan meghaladja az alacsonyabb iskolai végzettségűek foglalkozásváltásának a valószínűsége. Az érettségivel rendelkezők és nem rendelkezők foglalkozásváltásának a valószínűsége között azonban nem látszik szignifikáns eltérés. (6. ábra, jobb felső panel)

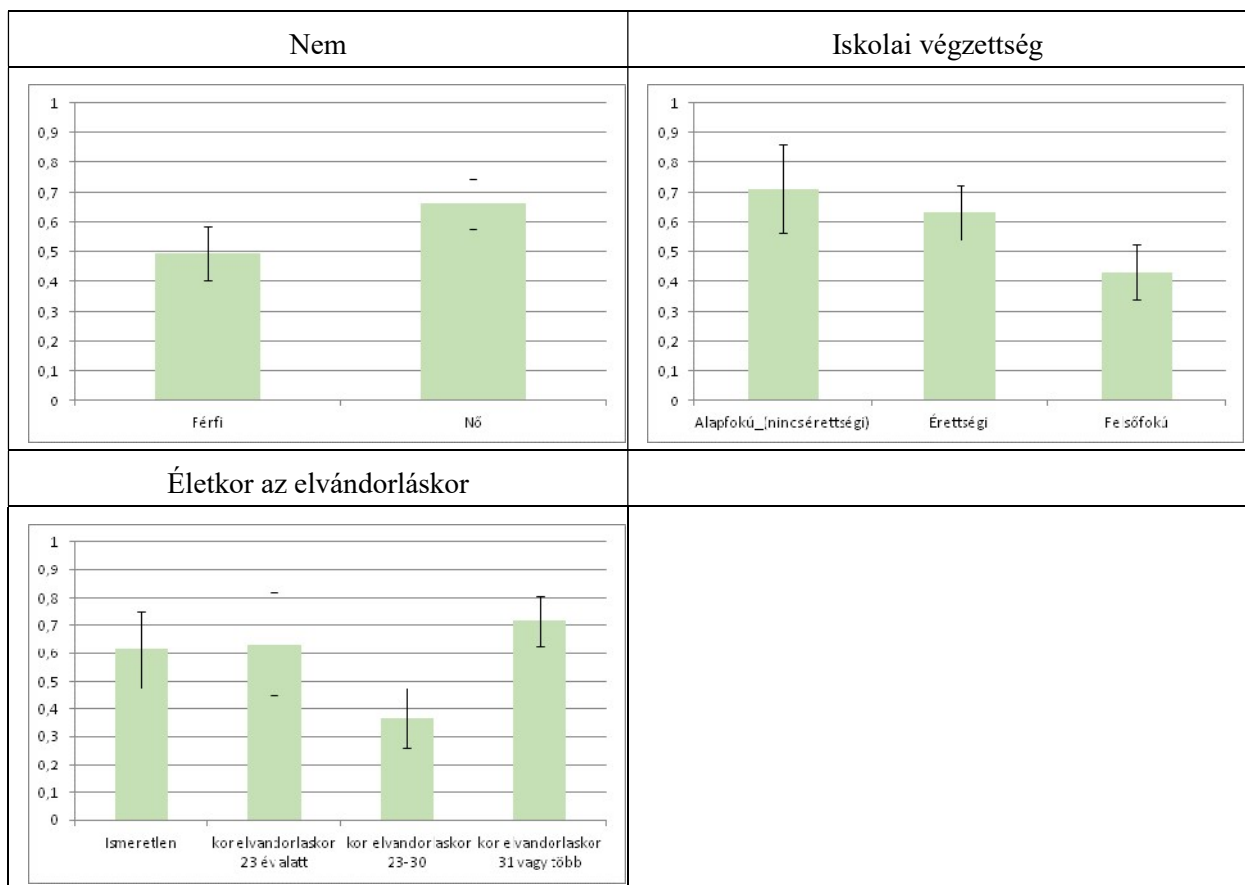
Akik 23-30 évesek voltak, amikor külföldre költöztek, minden más tényezőt változatlanak tekintve szignifikánsan kisebb – közel negyven százalékos – valószínűséggel váltanak foglalkozást külföldön, mint a harminc év felettiak. Az eltérés jelentős, több mint 30 százalékpontnyi. A 23 évesnél fiatalabbak foglalkozásváltásának a valószínűsége viszont nem bizonyult szignifikánsan eltérőnek. (6. ábra, bal alsó panel)

Nem teljesült az előzetes feltételezésünk, hogy a szakképzettség transzferálhatósága hat a foglalkozásváltás valószínűségére, a külföldön jobban keresett foglalkozással rendelkezők kevésbé váltanak foglalkozást. Bár a marginális hatás alapján az összefüggés iránya látszik, de a transzferálhatónak feltételezett szakképzettségeknek nem volt független szignifikáns hatása a foglalkozásváltás valószínűségére. Az idegen nyelvtudás szintje sem bizonyult szignifikánsnak, amit egyrészt az magyarázhat, hogy az egy ideje már külföldön

élők és ott dolgozók egy része számára a nyelvtudás szintje már nem jelent előnyt vagy gondot, másrészt főként azokban az alacsonyabb kvalifikációt igénylő foglalkozásokban kevésbé elvárás a nyelvtudás, ahol az kevésbé is van meg, így a nyelvtudás egybeesik az igényrel és nem válik a foglalkozásváltás okává.

Azt látjuk tehát, hogy minden más tényezőt változatlanul feltételezve a külföldön foglalkozást váltók nagyobb valószínűséggel nők, nem felsőfokú végzettségűek és 30 évnél idősebbek, és a hatás minden esetben nagyobb jelentős. A szakképzettség transzferálhatósága és a nyelvtudás szintje nem volt önmagában hatással a foglalkozásváltásra.

6. ábra Alapmodell – egyéni és demográfiai tényezők hatása a foglalkozásváltás valószínűségére

Forrás: kutatási adatbázis. Páronkénti szignifikancia azonos betűk esetén 5% szinten nem szignifikáns. Iskolai végzettség: érettségénél alacsonyabb (A), érettségizett (A); Életkor az elvándorláskor: ismeretlen (B), 23 évnél fiatalabb (AB), 23-30 éves (A), 30 évnél idősebb (B)

A családi migrációs stratégia hatásával bővített modell

Az egyéni és demográfiai változók mellett a migrációs családi stratégia hatását vizsgáltuk a második modellben. Azt feltételeztük, hogy az egyéni és demográfiai sajátosságokon túl a foglalkozásváltással kapcsolatos döntést befolyásolja a család migrációs stratégiája, pontosabban az, hogy a külföldön dolgozók milyen családi háttérrel indultak el, milyen volt a családi helyzetük, elkötelezettségük, amikor külföldre költöztek. A modell változói az előző modellbe is bevont nem, iskolai végzettség, szakképzettség transzferálhatósága, idegen nyelvtudás szintje, életkor az elvándorláskor, és új változó a

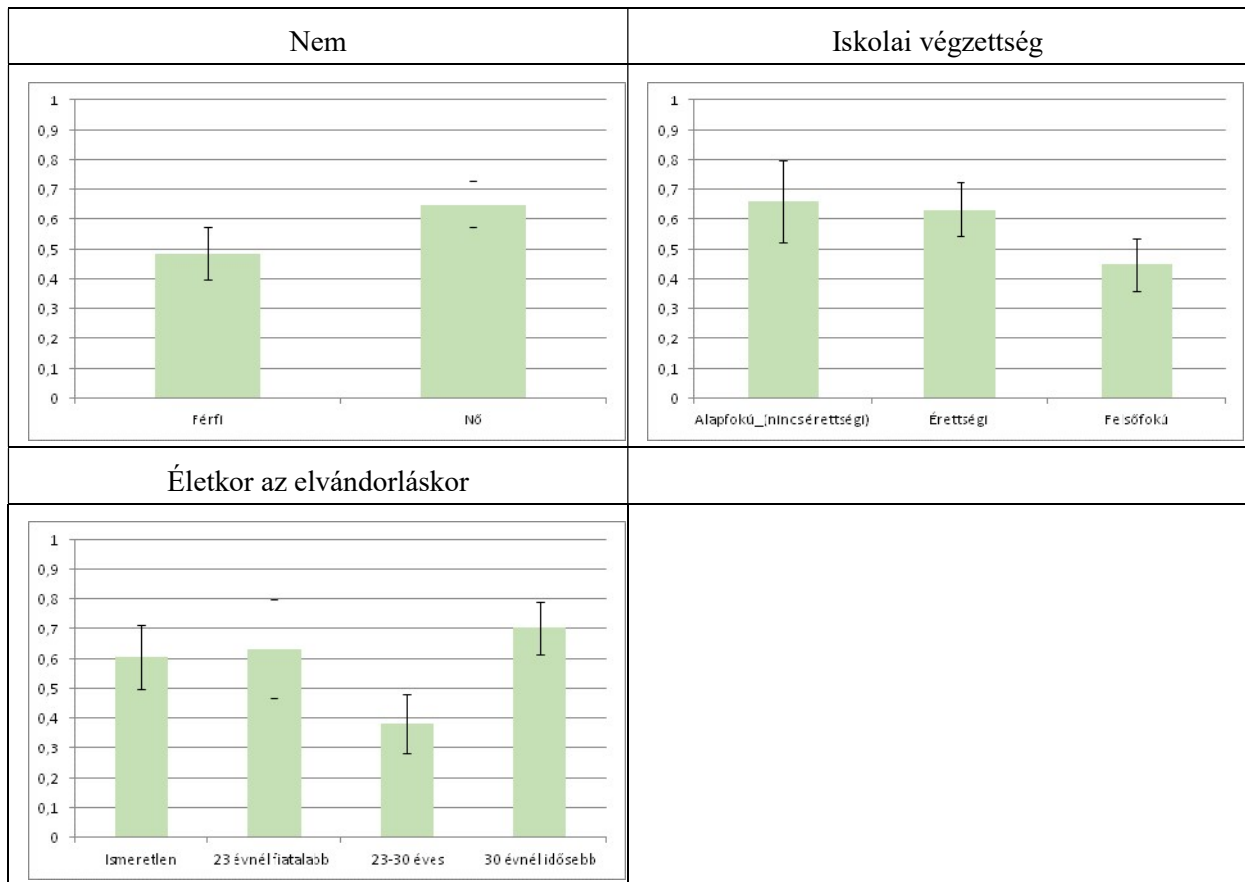
családi migrációs stratégiai helyzet az elvándorláskor. A szignifikáns marginális hatásokat a 7. ábra mutatja.

Az első modellhez hasonlóan a foglalkozásváltásra a nemnek, az iskolai végzettségnek és az életkornak volt szignifikáns független hatása. A nem és az életkor az elvándorláskor ebben a modellben is az alapmodellhez hasonló szerepet játszik (7. ábra bal felső és alsó panel) A felsőfokú végzettségűeknél nagyobb valószínűséggel váltanak foglalkozást az alacsonyabb iskolai végzettségűek, de az eltérés a családi migrációs stratégia változó bevonásával csökkent a végzettségek között. (7. ábra jobb felső panel)

Az első modell eredményeihez hasonlóan nem bizonyult szignifikánsnak a szakképzettség transzferálhatóságának és a nyelvtudás szintjének a független hatása. Az új bevont változó a családi migrációs stratégia volt az elvándorláskor, várakozásunk ellenére ennek a hatása sem bizonyult szignifikánsnak. Ebben az esetben arra gyanakodhatunk, hogy az életkor befolyásolhatja a családi migrációs stratégiát az induláskor, ezért a két változó interakcióját is vizsgáltuk. Ezt a 8. ábra mutatja. A két változó (életkor és családi migrációs stratégiai helyzet az elvándorláskor) együttes hatása már szignifikáns abban az érzékeny életkorban, amikor az előzőekben is szignifikánsan eltérő volt a foglalkozásváltás valószínűsége. A 23-30 évesek, akik családdal érkeztek vagy más után jöttek, illetve a 23-30 éves egyéb módon érkezettek szignifikánsan kisebb, 20-30 százalékos valószínűséggel váltanak külföldön foglalkozást, mint a 30 évesnél idősebb független család nélküliek és azok a 30 évesnél idősebbek, akiknek a családja otthon maradt, vagy később jön majd, utóbbiak esetében a foglalkozásváltás valószínűsége nagyon magas, 75-80 százalék. és az eltérés is jelentős, 40-50 százalékpont. Azt látjuk tehát, hogy abban a korcsoportban, ahol a foglalkozásváltás valószínűsége általában alacsonyabb, a családi stratégia is befolyásolja ezt a valószínűséget: ahol a család szerepe fontos, ott kisebb valószínűséggel változtatnak foglalkozást, stabilabb helyzetbe érkeznek. A 30 évnél idősebb család nélküliek viszont, vagy akiknek a családja otthon maradt, igen nagy valószínűséggel váltanak foglalkozást külföldön. Esetükben a külföldi munkával elérhető jövedelem maximalizálása lehet a fő motívum.

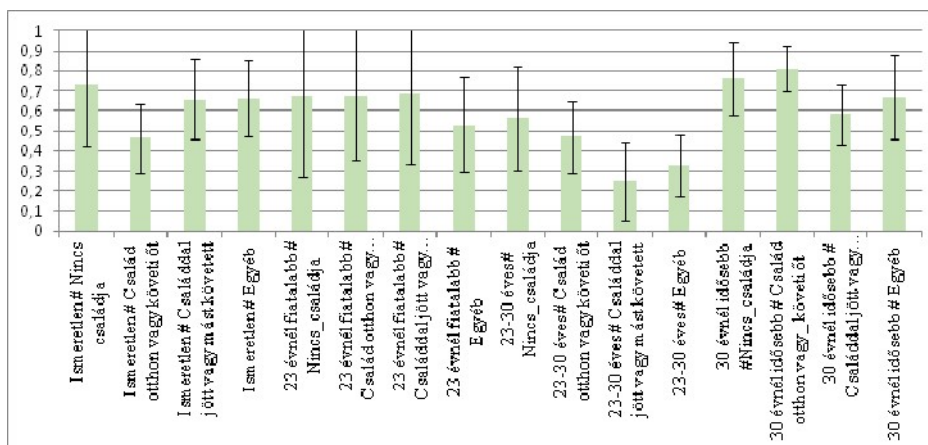
Összességében ha a családi migrációs stratégiát is bevonjuk a modellbe, minden más tényezőt változatlanul tekintve az első modellhez hasonló eredményt látunk: a külföldön dolgozó nők nagyobb valószínűséggel váltanak foglalkozást mint a férfiak, a felsőfokú végzettség az alacsonyabb iskolai végzettségűekhez képest visszafogja a foglalkozás váltására vonatkozó döntés valószínűségét, de ez a hatás csökkent, és az elinduláskor 30 évnél idősebbek szignifikánsan nagyobb valószínűséggel váltanak foglalkozást, mint akik 23-30 éves korukban indultak el. Vélhetően a 23-30 évesek helyzete biztosabb és kockázatkerülőbb, ez visszafogja a foglalkozásváltástól ezt a korosztályt. A családi stratégiával interakcióban 23-30 éves korban a családi elkötelezettség, a családdal érkezők vagy az erős a családi kötöttségekkel rendelkezők helyzete szignifikánsan visszafogja a foglalkozásváltás valószínűségét. A 30 év feletti egyedülállók vagy a család nélkül érkezettek esetében viszont, akiknek a családja otthon maradt, magas a foglalkozásváltás valószínűsége. Ez nagyobb kockázatvállalási lehetőségekre utalhat. Az egyedülállók és a családjukat hátrahagyók helyzete a foglalkozásváltás valószínűségében nem tér el szignifikánsan.

7. ábra Második modell – egyéni és demográfiai tényezők, és a családi migrációs stratégia hatása a foglalkozásváltás valószínűségére

Forrás: kutatási adatbázis. Páronkénti szignifikancia azonos betűk esetén 5% szinten nem szignifikáns. Iskolai végzettség: érettségénél alacsonyabb (A), érettségizett (A); Életkor az elvándorláskor: ismeretlen (B), 23 évnél fiatalabb (AB), 23-30 éves (A), 30 évnél idősebb (B); Családi helyzet az elinduláskor: nincs családja (A), családja otthon van vagy előbb érkezett (A), családjával érkezett vagy más jött előbb (A), egyéb, nincs válasz (A)

8. ábra Életkor az elinduláskor és családi helyzet az elinduláskor együttes hatása

Forrás: kutatási adatbázis. Páronkénti szignifikancia azonos betűk esetén 5% szinten nem szignifikáns. ismeretlen életkor minden családi helyzet esetén (AB), 23 évnél fiatalabb minden családi helyzet esetén (AB),

23-30 éves nincs családja (AB), 23-30 éves család otthon vagy követi őt (AB), 23-30 éves családdal jött vagy mást követett (A) 23-30 éves egyéb (A), 30 évesnél idősebb nincs családja (B) 30 évesnél idősebb család otthon vagy követi őt (B) 30 évesnél idősebb családdal jött vagy mást követett (AB), 30 évesnél idősebb egyéb (AB)

Munkapiaci részvétel hatásával bővített modell

A harmadik modellben az előzőeken túl a munkapiaci részvétel hatását is figyelembe vesszük külföldön. A modellben minden korábbi változó szerepel: nem, iskolai végzettség, szakképzettség transzferálhatósága, idegen nyelvtudás szintje, életkor az elvándorlaskor, családi migrációs stratégiai helyzet az elvándorlaskor, és új változóként a külföldi munkapiacra jelenlétet veszi figyelembe a külföldön dolgozás időtartama, a külföldi munkapiacra részvétel jelentőségét pedig a jövedelem jelentősége a családi megélhetésben. A szignifikáns marginális hatásokat a 9. ábra mutatja.

Az előző modellekhez hasonló a nemek hatása (9. ábra bal felső panel), és az életkor hatása is csak annyiban tér el az előző modelltől, hogy nem csak a 30 évnél idősebbekhez, de a 23 évnél fiatalabbakhoz képest is szignifikáns. (9. ábra jobb felső panel)

A munkapiaci jelenléthez kapcsolódó új változó a külföldön dolgozás időtartamának a hatását mutatja. A több mint két éve külföldön dolgozók szignifikánsan nagyobb, 60 százalékos valószínűséggel váltanak foglalkozást, mint a rövidebb ideje külföldön dolgozók, mintegy 20 százalékpont az eltérés. (9. ábra bal alsó panel)

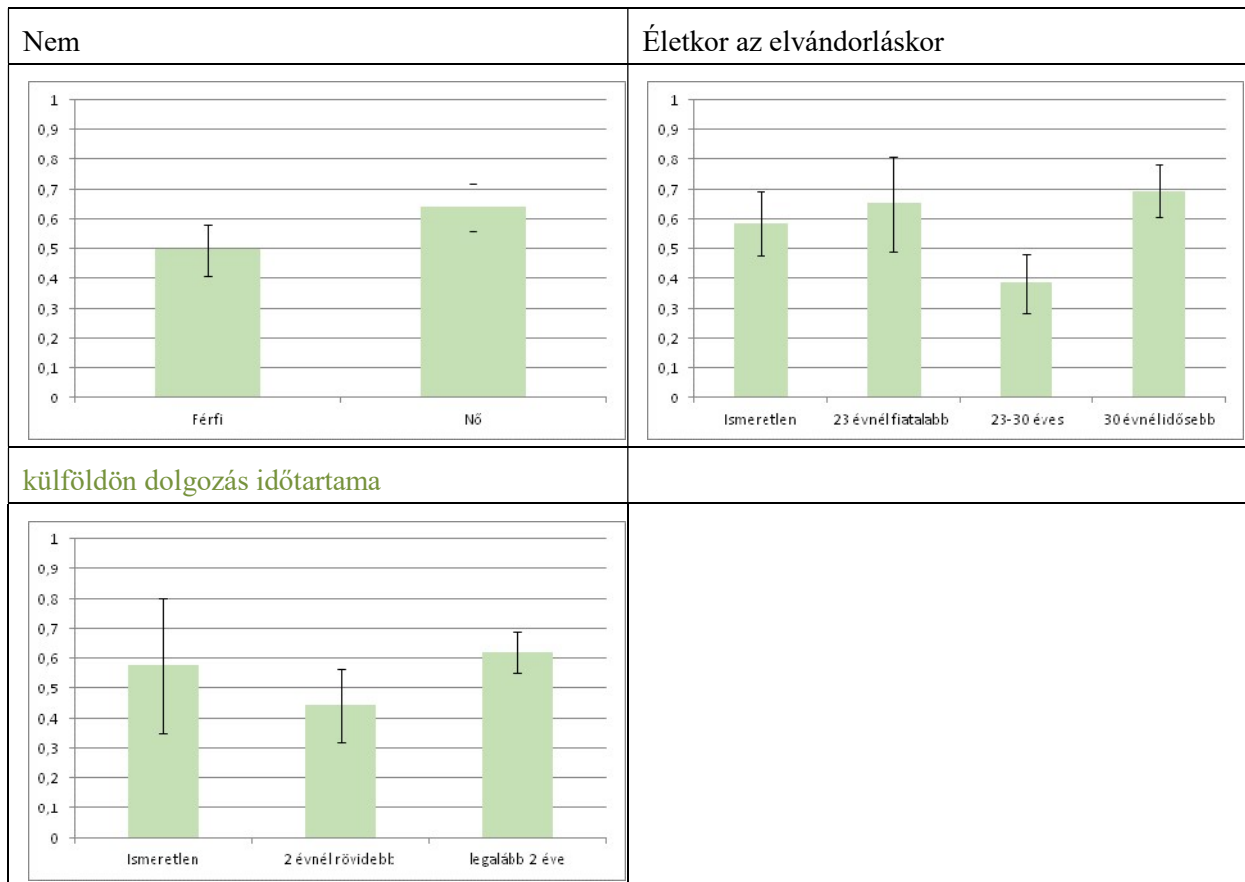
Az előző modellhez hasonló hatást látunk a családi migrációs stratégia az elvándorlaskor esetében, azonban az elvándorlaskori életkorral együttes hatás figyelembevételével az eltérések még jelentősebbek: a 23-30 éves családdal érkezők foglalkozásváltásának a valószínűsége alig 20%, míg a 30 évesnél idősebb egyedülállók, és azok esetében, akiknek a családja otthon maradt vagy később jön majd, a foglalkozásváltás valószínűsége 70-80%, az eltérés jelentős, közel négyszeres. Ezt mutatja a 10. ábra.

A munkapiaci jelenlétet leíró újabb változók bevonásával az iskolai végzettségek közötti eltérés tovább csökkent és az iskolai végzettségnek összességében már nincs szignifikáns hatása a foglalkozásváltásra. Az első modellhez hasonlóan a szakképzettség transzferálhatóságának, az idegen nyelvtudás szintjének sem volt szignifikáns hatása a foglalkozásváltásra. A munkapiaci jelenléttel bővített modellben továbbá a foglalkozásváltás kényszere és az egyén által megkeresett jövedelem családi jövedelemben játszott aránya közötti összefüggést tételeztünk fel, de előzetes várakozásunk nem teljesült, a modellben megkeresett jövedelem jelentősége a családi megélhetésben változónak nem látszik szignifikáns hatása a foglalkozásváltásra.

Az utolsó modell eredményeit összegezve azt látjuk, hogy minden más tényezőt változtatlanul feltételezve ebben a modellben is a külföldön dolgozó nők azok, akik szignifikánsan nagyobb valószínűséggel változtatnak külföldön foglalkozást, mint a férfiak. A 23-30 évesekhez képest a 30 évnél idősebbek és a 23 évnél fiatalabbak is szignifikánsan nagyobb valószínűséggel váltanak foglalkozást. Az életkor és a családi migrációs stratégia az induláskor változók interakciójával az együttes hatást látjuk, a 23-30 éves családdal érkezők vélhetően nagyon biztonságos helyzetbe kerülnek a megérkezésükkor, a foglalkozásváltás valószínűsége az esetükben nagyon alacsony, míg az egyedülálló vagy család nélkül külföldön tartózkodó 30 év felettek esetében nagyon magas. Az új munkapiaci jelenlét változók bevonásával az iskolai végzettség elveszti szignifikáns jellegét. Ellenben a

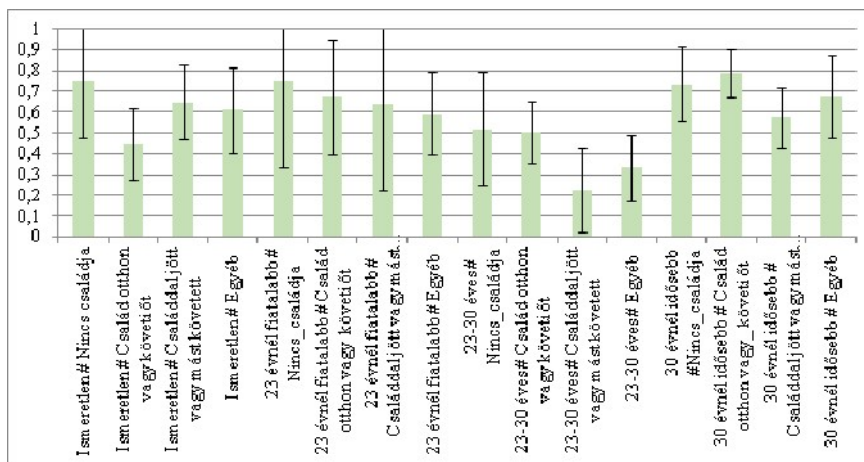
munkapiaci jelenléthez kapcsolódó új változó, a külföldön dolgozás időtartama szignifikáns, eszerint a foglalkozásváltás valószínűsége idővel, a fogadó országba integrálódással és a lehetőségek megismerésével nő. A több mint két éve külföldön dolgozók szignifikánsan nagyobb valószínűséggel váltanak foglalkozást, mint a rövidebb ideje külföldön dolgozók, az eltérés jelentős. Végül az előző modellekhez hasonlóan a várakozásunk ellenére a külföldön dolgozók foglalkozásváltásának a magyarázatában nem bizonyult szignifikánsnak a szakképzettség transzferálhatósága, az idegen nyelvtudás, és a modellbe bevont új változó: a megkeresett jövedelem jelentősége a családi megélhetésben sem.

9. ábra: Harmadik modell – egyéni és demográfiai tényezők, családi migrációs stratégia és munkapiaci részvétel hatása a foglalkozásváltás valószínűségére

Forrás: kutatási adatbázis. Páronkénti szignifikancia azonos betűk esetén 5% szinten nem szignifikáns. **Életkor az elvándorláskor:** Ismeretlen (A), 23 évnél fiatalabb (A), 30 évnél idősebb (A) **A külföldön dolgozás időtartama:** ismeretlen (AB), 2 évnél rövidebb (A), legalább 2 éve (B)

10. ábra Életkor az elinduláskor és családi helyzet az elinduláskor együttes hatása

Forrás: kutatási adatbázis. Párunkénti szignifikancia azonos betűk esetén 5% szinten nem szignifikáns. ismeretlen életkor minden családi helyzet esetén (ABC), 23 évnél fiatalabb minden családi helyzet esetén (ABC), 23-30 éves nincs családja (ABC), 23-30 éves család otthon vagy követi őt (ABC), 23-30 éves családdal jött vagy más követett (A) 23-30 éves egyéb (AB), 30 évesnél idősebb nincs családja (BC) 30 évesnél idősebb család otthon vagy követi őt (C) 30 évesnél idősebb családdal jött vagy más követett (ABC), 30 évesnél idősebb egyéb (ABC)

Összegése és tanulságok

A cikkben a külföldi munkavállalással lehetséges foglalkozásváltás valószínűségét igyekeztünk megbecsülni, a migrációs irodalom azon elterjedt feltételezése alapján, hogy a külföldi munkavállalás során remélt haszonmaximalizálás sokszor jár a foglalkozás megváltozásával, más tevékenység elfogadásának az áldozatával. Az 1. táblázat a három modellbe bevont változókat és azok szignifikáns magyarázó erejét mutatják.

A nők minden modell szerint határozottan nagyobb valószínűséggel váltanak foglalkozást külföldön, mint a férfiak. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők lényegesen kisebb valószínűséggel váltanak foglalkozást, mint az alacsonyabb iskolai végzettségűek, és az érettségivel rendelkezők és nem rendelkezők között kevés különbség látszik.

A 23-30 évesek a harminc év felettiéknél, és néhány esetben a nagyon fiatal 23 év alattiaknál is jelentősen kisebb valószínűséggel váltának foglalkozást, ezt a modellek egyértelműen igazolták. Az életkort és a családi helyzetet együttesen vizsgálva a családdal érkezés a 23-30 évesek foglalkozás változtatásának a valószínűségét nagyon erősen visszafogja, míg az idősebb, 30 év feletti egyedülállóak és a családot hátrahagyva nélkülük külföldön dolgozók esetében jelentősen növeli.

A munkapiaci jelenlét, a külföldön tartózkodás időtartama, illetve a családi jövedelemben betöltött szerep változó bevonásával az iskolai végzettség szerepe elveszti szignifikáns magyarázó erejét. Erős hatásnak a külföldön dolgozás időtartama tűnik. A tartósabb, két évnél hosszabb tapasztalatszerzés, a külföldi munkaerőpiacra történt nagyobb integrálódás a foglalkozásváltás valószínűségét növeli.

Összességében a nők, a legfeljebb érettségizettek, a nem nagyon fiatal 30 év felettek és a két évnél hosszabban már külföldön élők váltanak nagyobb valószínűséggel foglalkozást külföldön. Az összes modellben és minden tényező mellett azonban a foglalkozásváltás

valószínűsége igen jelentős, ami azt igazolja, hogy a külföldi munkavállalás gyakran és nagy valószínűséggel foglalkozás váltással jár. Az igazolható hatások arra mutatnak, hogy a foglalkozásváltás a biztosabb szakmai és családi háttér, iskolázottság mellett csökken.

A modellekben egyáltalán nem bizonyult szignifikánsnak egy sor olyan változó, amely a feltételezésünk szerint, a foglalkozásváltást magyarázhatja. Mindenekelőtt a szakképzettség transzferálhatósága. A hatás gyengén látható, más erősebb hatások mellett nem szignifikáns. A nyelvtudás szintje sem mutatott szignifikáns hatást, de a tartós külföldön élés mellett a nyelv már nem fontos tényező. A foglalkozásváltással elért jövedelem családi jövedelemben játszott szerepe sem bizonyult szignifikánsnak.

A foglalkozásváltás irányai a leíró statisztikákban azt mutatták, hogy a külföldön élők egy része az otthoni foglalkozását jó eséllyel megtartja, különösen az orvosok és általában az egészségügyben, valamint az építőiparban dolgozók, de a felsőfokú végzettségű vezetők, gazdasági vagy műszaki foglalkozásúak is. A fizikai foglalkozásokban dolgozók egy jelentős része a korábbi foglalkozását részben megőrzi és hasonló foglalkozást talál, míg a bármilyen, jellemzően betanított vagy segédmunkát végzők egy része a kereskedelemről, különféle szolgáltatásokból érkezik, vagy korábban is hasonló foglalkozásokban dolgozott, munkanélküli volt.

A foglalkozásváltás a külföldön dolgozóknak csak egy kis része számára jelent alacsony státuszú munkát, mások számára hasonló foglalkozásba átlépést. A független hatások alapján ezek közül néhány egyértelmű hatást tudunk azonosítani.

1. táblázat: A modellek eredményeinek az áttekintése*

Alap modell egyéni és demográfiai tényezők	Második modell egyéni és demográfiai tényezők + családi migrációs stratégia hatások	Harmadik modell egyéni és demográfiai tényezők + családi migrációs stratégia + munkapiaci részvétel hatások
nem	nem	nem
iskolai végzettség	iskolai végzettség	iskolai végzettség
életkor az elvándorlaskor	életkor az elvándorlaskor	életkor az elvándorlaskor,
szakképzettség transzferálhatósága	szakképzettség transzferálhatósága	szakképzettség transzferálhatósága
idegen nyelvtudás szintje	idegen nyelvtudás szintje	idegen nyelvtudás szintje
	családi migrációs stratégiai helyzet az elvándorlaskor	családi migrációs stratégiai helyzet az elvándorlaskor
	életkor az elvándorlaskor # jövedelem jelentősége a családi megélhetésben interakciója	életkor az elvándorlaskor # jövedelem jelentősége a családi megélhetésben interakciója
		külföldön dolgozás időtartama
		jövedelem jelentősége a családi megélhetésben

* A szürke mezőkben szereplő változók hatása nem voltak szignifikán a modellben

Hivatkozások

- Bauer, Thomas K. – Zimmermann, Klaus F.* (1999) Assessment of possible migration pressure and its labour market impact following EU enlargement to Central and Eastern Europe. IZA Research Report No. 3. IZA, Bonn.
- Becker, G.* (1975): Human Capital. The University of Chicago Press. Chicago.
- Bethlehem, Jelke* (2010): Selection Bias in Web Surveys. *International Statistical Review*, 78, 2, 161–188
- Blaskó Zsuzsa – Gödri Irén* (2014): Kivándorlás Magyarországról: szelekció és célország-választás az „új migránsok” körében. *Demográfia*, 57. évf. 4. szám, 271–307.
- Blaskó Zsuzsa* (2014) Surveying the Absentees – Surveying the Emigrants. Seemig working papers series No. 4. , KSH-NKI, Budapest
- Blaskó Zsuzsa-Ligeti Anna Sára-Sik Endre* (2014) Magyarok külföldön – Mennyien? Kik? Hol? In *Társadalmi Riport 2014*, 351-372
- Bodnár Katalin., Szabó Lajos.* (2014) A kivándorlás hatása a hazai munkaerőpiacra. MNB-tanulmányok 114.
- Borjas, G. J.* (1989). Economic Theory and International Migration. *International Migration Review*, 23(3), 457–485. doi:10.1177/019791838902300304
- Borjas, G. J.* (2001): Does Immigration Grease the Wheels of the Labor Market? *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol. 32. No. 1. 69–134. o.
- Borjas, George J. 1987. “Self-Selection and the Earnings of Immigrants.” *American Economic Review* 77:531–53.
- Gjoka, M., Kurant, M., Butts, C. T., & Markopoulou, A.* (2010). Walking in Facebook: A case study of unbiased sampling of OSNs. In *INFOCOM, 2010 Proceedings IEEE* (pp. 1-9). IEEE.
- González Ferrer, A., Beauchemin, C.* (2011). Sampling international migrants with origin-based snowballing method. New evidence on biases and limitations. *Demographic Research* 25(3): 103–134. doi:10.4054/DemRes.2011.25.3.
- Guzi, M.–Kahanec, M.–Mýtna Kureková, L. (2018): How Immigration Grease Is Affected by Economic, Institutional, and Policy Contexts: Evidence from EU Labor Markets. *Kyklos* ,Vol. 71. No. 2. 213–243. o.
- Hárs Ágnes - Simon Dávid* (2014) A munkaerő-migráció változása a kétezres években Magyarországon a munkaerőfelmérés adatai alapján
- Hárs Ágnes - Simon Dávid* (2016a) Miért mennek el az orvosok – és miért maradnának itthon? – I. rész A magyarországi orvostmigráció sajátosságairól *Külgazdaság*, 60. évfolyam 2016/5-6: 3–26. o. (szerzőtárs Simon Dávid)

- Hárs Ágnes - Simon Dávid (2016b)* Miért mennek el az orvosok – és miért maradnának itthon? – II. rész A magyarországi orvosmigráció sajátosságairól *Külgazdaság*, 60. évfolyam 2016/9-10 (szerzőtárs Simon Dávid).
- Hárs Ágnes - Simon Dávid (2017)* A külföldi munkavállalás és a munkaerőhiány In: Fazekas, K; Köllő, J (szerk.) *Munkaerőpiaci tükör*, 2016 Budapest, Magyarország : MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, pp. 94-108. , 15 p.
- Hárs Ágnes - Simon Dávid (2019)* Ifjúsági elvándorlás-fiatalok külföldi munkavállalása In: Fazekas, K; Csillag, M; Hermann, Z; Scharle, Á (szerk.) *Munkaerőpiaci tükör*, 2018 Budapest, Magyarország : Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, (2019) pp. 146-150., 5 p.
- Hárs Ágnes - Simon Dávid (2020)* Migráció - a valóság közelítése innovatív módszerekkel. Kopint Konjunktúra Kutatási Alapítvány, Budapest.
- Hárs Ágnes (2016)* Elvándorlás, bevándorlás és a magyar munkaerőpiac. Jelenségek, hatások, lehetőségek . In Kolosi, T-Tóth I. Gy *Társadalmi Riport 2016. Társadalmi Riport 2016*, 309-331. o
- Kahanec, M.–Pytliková, M.–Zimmermann, K. F. (2016): The Free Movement of Workers in an Enlarged European Union: Institutional Underpinnings of Economic Adjustment. Megjelent: *Kahanec–Zimmermann (szerk.) (2016)* 1–34. o.
- Kandel, W. – D. S. Massey 2002: The culture of Mexican migration: A theoretical and empirical analysis, In: *Social Forces*, vol. 80, no.3, 981–1004. p.
- Kováts András –Papp Z. Attila (2016)*. Patterns of success amongst Hungarians living in the UK. *Review of Sociology* 26(4): 95–123.
- Mao-Mei Liu, Mathew J. Creighton, Fernando Riosmena, Pau Baizán, (2016)* Prospects for the comparative study of international migration using quasi-longitudinal micro-data. *Demographic Research* Vol. 35 Article pp 745–782,
- Nowotny, K. (2016). *Are Overqualified Migrants Self-Selected? Evidence from Central and Eastern European Countries. Journal of Human Capital*, 10(3), 303–346. doi:10.1086/687415
- Peter Huber, Michael Landesmann, Catherine Robinson, Robert Stehrer (2010) Migration, Skills and Productivity. Research Reports | 365, WIIW Vienna Institute for International Economic Studies
- Salganik, M. J. – Heckathorn , D. D. [2004]*: Sampling and Estimation in Hidden Populations Using Respondent-Driven Sampling. *Sociological Methodology*. Vol. 34. No. 1. pp. 193–239.

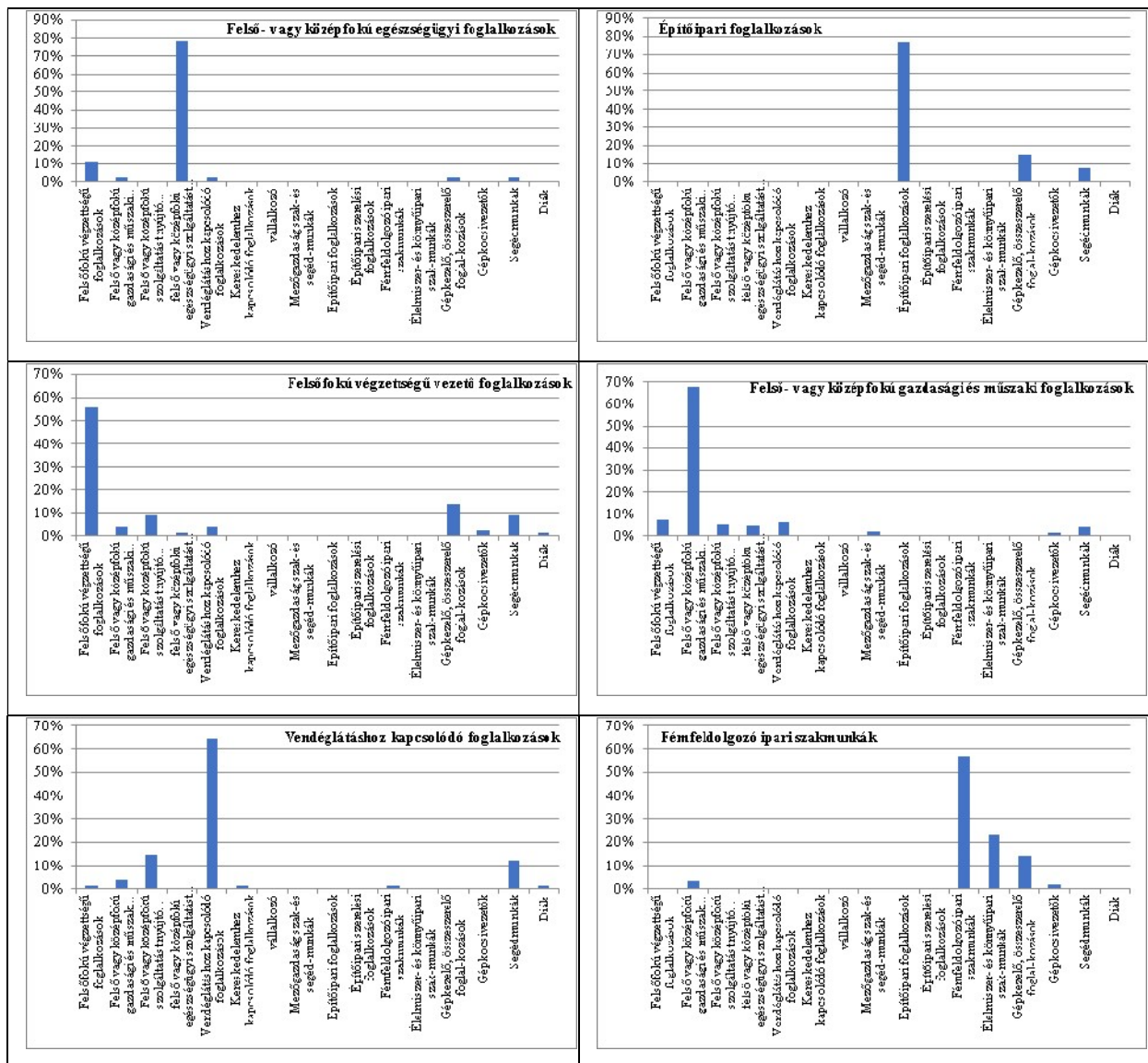
1. Melléklet

ISCO–88 foglalkozási csoportok átkódolása és csoportokra bontása

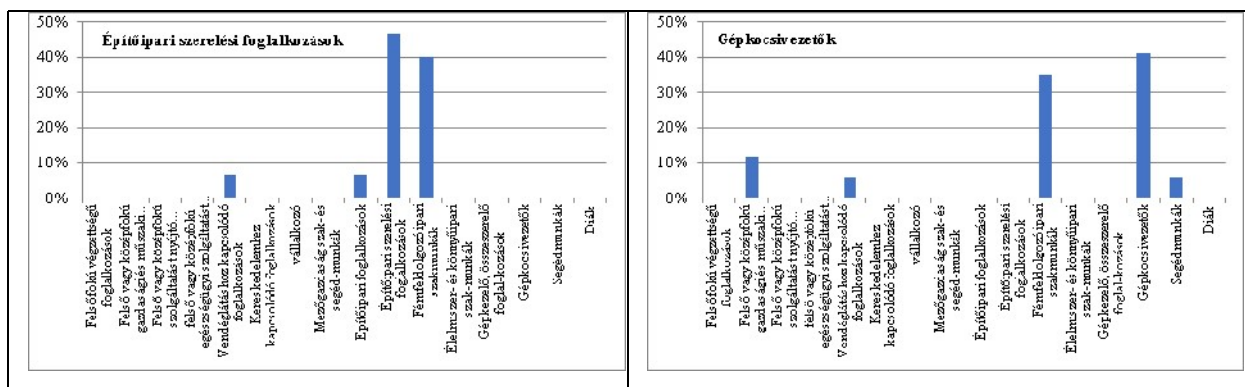
A vizsgálat foglalkozás csoportjai	Leírás	ISCO–88 kód
Felsőfokú végzettségű foglalkozások	Vezetők, felsőfokú végzettségűek és fegyveres erők foglalkozásai, kivéve, ha kisservezet vagy részegység vezető	1, 2 & 0
Felső vagy középfokú gazdasági és műszaki foglalkozások	Egyéb felső vagy középfokú gazdasági–műszaki foglalkozások, illetve irodai foglalkozások + kisservezet vezetője	311–321, 341–345, 4, 511
Felső vagy középfokú szolgáltatást nyújtó foglalkozások	Egyéb felső vagy középfokú szolgáltatást nyújtó foglalkozások, kivéve: vendéglátás, kereskedelem + kisservezet vezetője	331–334, 346–348, 512–516
Felső vagy középfokú egészségügyi szolgáltatást nyújtó foglalkozások	Egészségügyhöz kapcsolódó foglalkozások Ápoló és kapcsolódó foglalkozások	322, 323
Vendéglátáshoz kapcsolódó foglalkozások	Vendéglátás (szakács, pincér, bárfiú)+ részegység, kisservezet vezető	5122–5123
Kereskedelemhez kapcsolódó foglalkozások	Kereskedelmi foglalkozások + részegység, kisservezet vezető	5210–5230
Mezőgazdaság szak- és segéd munkák	Mezőgazdasági foglalkozások és segéd munkák + részegység, kisservezet vezető	6, 92
Építőipari foglalkozások	Építőipari foglalkozások + részegység, kisservezet vezető	7111–7129
Építőipari szerelési foglalkozások	Építőipari szerelési foglalkozások	7131–7143
Fémfeldolgozó ipari szakmunkák	Fémfeldolgozó ipari foglalkozások + részegység, kisservezet vezető	7211–7311
Élelmiszer- és könnyűipari szakmunkák	Élelmiszeripari és más könnyűipari foglalkozások	7312–7442
Gépkezelő, összeszerelő foglalkozások	Gépkezelő, összeszerelő (kivéve személygépkocsi, taxi, kisteherautó vezető, busz és villamosvezető, nehézgépjármű vezető)	81-82
Gépkocsivezetők	Személygépkocsi, taxi, kisteherautó vezető, busz és villamosvezető, nehézgépjármű vezető	8322–8324
Segéd munkák	Segéd munkák (kivéve mezőgazdasági)	9
vállalkozó	ahol nem azonosítható egyébként a kisservezet vezető foglalkozása	

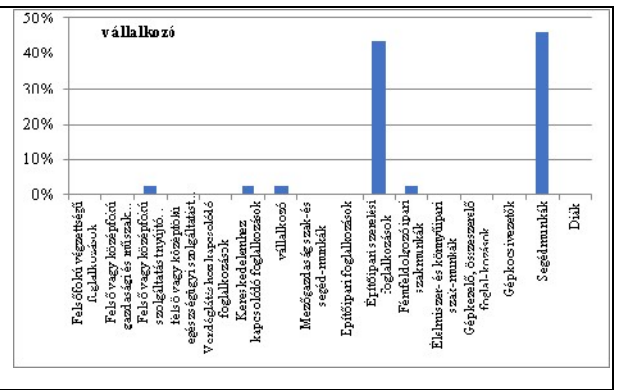
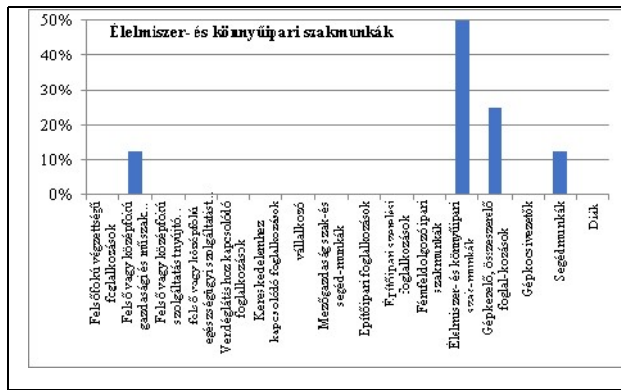
2. Melléklet

Korábbi otthoni foglalkozásukat magas vagy elég magas arányban megőrzők

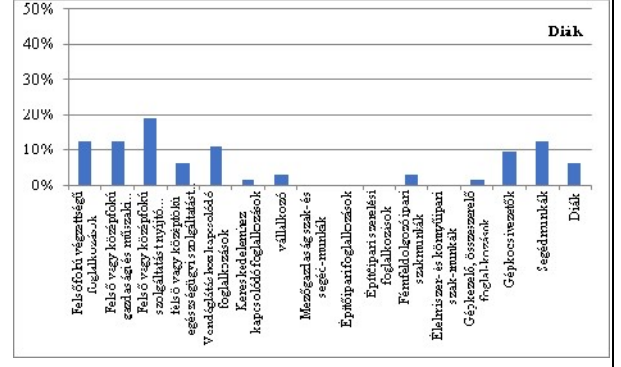
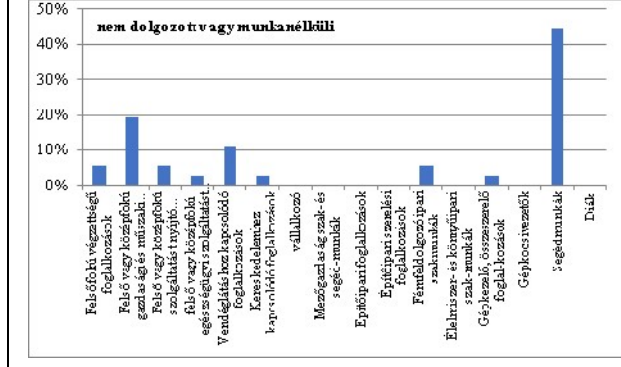
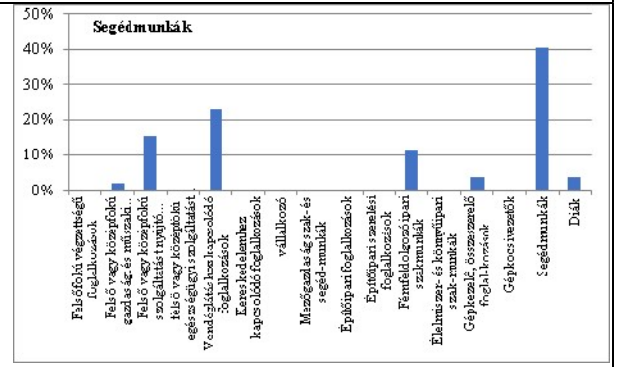
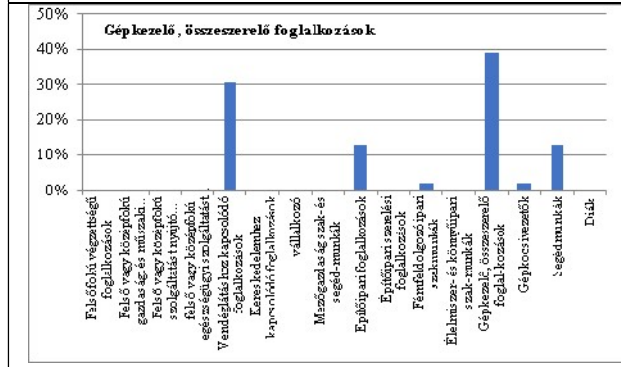
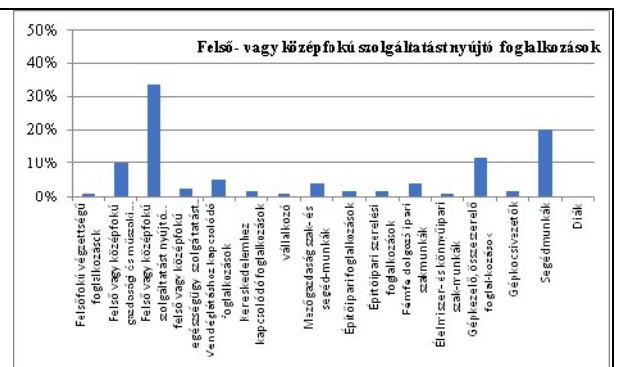
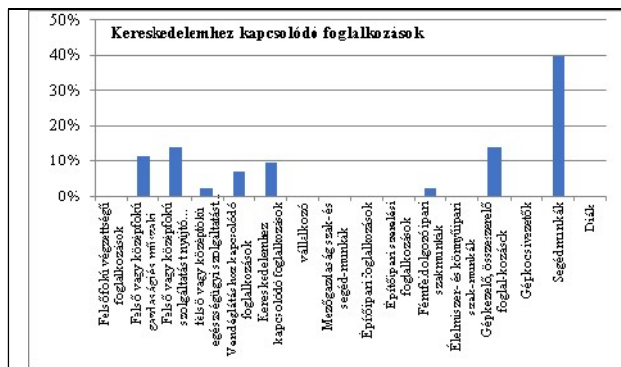

Korábbi otthoni foglalkozásukat részben megőrző és hasonló foglalkozást találók

Korábbi otthoni foglalkozásuk után külföldön bármilyen, illetve jellemzően betanított vagy segédmunkát végzők

3. Melléklet

Logisztikus regressziós modellek a foglalkozásváltásra (az utolsó külföldi és az utolsó hazai foglalkozás eltérésére)

Tényezők	Értékek	Becsült marginális valószínűségek (standard hibák)		
		Alapmodell*	Családi migrációs stratégia**	Családi + munkapiaci hatások***
Nem	Férfi	0,71 _a (0,08)	0,49 _a (0,04)	0,50 _a (0,04)
	Nő	0,63 _a (0,05)	0,65 _b (0,04)	0,64 _b (0,04)
Iskolai végzettség	Alapfokú (érettségi nélkül)	0,43 _b (0,05)	0,66 _a (0,07)	0,64 _a (0,07)
	Érettségi	0,54 _a (0,08)	0,63 _a (0,05)	0,62 _a (0,05)
	Felsőfokú (diploma)	0,65 _a (0,04)	0,45 _b (0,04)	0,48 _a (0,04)
Szakmai képzettség	Nincs szakképzettség	0,53 _a (0,06)	0,55 _a (0,06)	0,57 _a (0,06)
	Nehezen hasznosítható szakképzettség	0,61 _b (0,07)	0,63 _a (0,04)	0,62 _a (0,04)
	Jól hasznosítható szakképzettség	0,63 _{a,b} (0,10)	0,52 _a (0,05)	0,51 _a (0,05)
Kor elvándorláskor	Ismeretlen	0,37 _a (0,06)	0,61 _b (0,06)	0,59 _a (0,04)
	23 éves kor alatt	0,72 _b (0,05)	0,63 _{a,b} (0,08)	0,49 _a (0,06)
	23-31 év között	0,60 _a (0,04)	0,38 _a (0,05)	0,59 _a (0,06)
	31 év felett	0,51 _a (0,06)	0,70 _b (0,05)	0,65 _a (0,08)
Idegen nyelv ismerete	Nem vagy gyengén beszél idegen nyelvet, vagy nem válaszolt	0,71 _a (0,08)	0,59 _a (0,04)	0,39 _b (0,05)
	Elég jól vagy magas szinten beszél idegen nyelvet, illetve egyéb nyelvet beszél	0,63 _a (0,05)	0,51 _a (0,06)	0,70 _a (0,04)
Család elvándorláskor	Nincs családja		0,68 _a (0,07)	0,67 _a (0,07)
	Családja otthon van vagy előbb érkezett		0,62 _a (0,05)	0,62 _a (0,05)
	Családjával érkezett vagy más jött előbb		0,51 _a (0,06)	0,50 _a (0,06)
	Egyéb nincs válasz		0,54 _a (0,06)	0,55 _a (0,05)
Külföldön ledolgozott hónapok száma	Ismeretlen			0,58 _{a,b} (0,12)
	kevesebb, mint 24 hónap			0,44 _a (0,06)
	24 hónap vagy annál több			0,62 _b (0,04)
Jövedelem jelentősége a háztartásban	Kicsi vagy nincs			0,61 _a (0,04)
	Jelentős vagy csak ő keres			0,54 _a (0,04)
-2LL		921,2	905,2	862,7
Modell teszt		X ² =133,6 df=9 p<0,001	X ² =166,9 df=21 p<0,001	X ² =192,1 df=24 p<0,001
Nagelkerke R ²		0,213	0,261	0,296
Hosmer-Lemeshow teszt		p=0,077	p=0,028	p=0,063
Klasszifikáció pontosság		68,7%	71,4%	72,3%

Megjegyzés: Az alsó indexben szereplő egy tényező különböző értékeire vonatkozó eltérő betűjelek a marginális valószínűségek közötti szignifikáns eltérést jeleznek ($p < 0,05$). Zárójelben a becslések standard hibája szerepel.

*logit(foglalkozás váltás)= $b_0+b_1(\text{nem})+b_2(\text{iskolai végzettség})+b_3(\text{szakmai képzettség})+b_4(\text{kor elvándorláskor})+b_5(\text{idegennyelv ismerete})$

** logit(foglalkozás váltás)= $\text{alapmodell}+b_6(\text{család elvándorláskor})+b_7(\text{kor elvándorláskor})(\text{család elvándorláskor})$

*** logit(foglalkozás váltás)= $\text{alapmodell} + \text{családi hatások} + b_8(\text{külföldön ledolgozott hónapok száma}) + b_9(\text{jövedelem jelentősége a családban})$

Tényezők	Értékek		Becsült marginális valószínűségek (standard hibák)	
			Családi migrációs stratégia	Családi + munkapiaci hatások
Család elvándorláskor és kor elvándorláskor (interakciós hatás)	Nincs családja	Ismeretlen a kora	0,73 _{a,b} (0,15)	0,75 _{a,b,c} (0,14)
	Családja otthon van vagy előbb érkezett	Ismeretlen a kora	0,46 _{a,b} (0,09)	0,45 _{a,b,c} (0,09)
	Családjával érkezett vagy más jött előbb	Ismeretlen a kora	0,66 _{a,b} (0,10)	0,65 _{a,b,c} (0,09)
	Egyéb nincs válasz	Ismeretlen a kora	0,66 _{a,b} (0,10)	0,61 _{a,b,c} (0,10)
	Nincs családja	23 éves kor alatt	0,68 _{a,b} (0,21)	0,75 _{a,b,c} (0,21)
	Családja otthon van vagy előbb érkezett	23 éves kor alatt	0,68 _{a,b} (0,17)	0,67 _{a,b,c} (0,14)
	Családjával érkezett vagy más jött előbb	23 éves kor alatt	0,68 _{a,b} (0,18)	0,64 _{a,b,c} (0,21)
	Egyéb nincs válasz	23 éves kor alatt	0,53 _{a,b} (0,12)	0,59 _{a,b,c} (0,10)
	Nincs családja	23-31 év között	0,56 _{a,b} (0,13)	0,52 _{a,b,c} (0,14)
	Családja otthon van vagy előbb érkezett	23-31 év között	0,47 _{a,b} (0,09)	0,50 _{a,b,c} (0,08)
	Családjával érkezett vagy más jött előbb	23-31 év között	0,25 _a (0,10)	0,23 _a (0,10)
	Egyéb nincs válasz	23-31 év között	0,33 _a (0,08)	0,33 _{a,b} (0,08)
	Nincs családja	31 év felett	0,76 _b (0,09)	0,74 _{b,c} (0,09)
	Családja otthon van vagy előbb érkezett	31 év felett	0,81 _b (0,06)	0,79 _c (0,06)
	Családjával érkezett vagy más jött előbb	31 év felett	0,58 _{a,b} (0,08)	0,58 _{a,b,c} (0,07)
	Egyéb nincs válasz	31 év felett	0,67 _{a,b} (0,11)	0,67 _{a,b,c} (0,10)

Megjegyzés: Az alsó indexben szereplő egy tényező különböző értékeire vonatkozó eltérő betűjelek a marginális valószínűségek közötti szignifikáns eltérést jeleznek ($p < 0,05$). Zárójelben a becslések standard hibája szerepel.